

Panhelénské hry

Panhelénské hry

- všeřecké hry
- hlavní
- pentetérické (*penta eté* = pět let)
- **Nemea**
- **Korint**
- **Delfy**
- **Olympie**

menší hry

- **Athény**
- **Théby, Plataje, Sparta, ...**

PH

- **Význam:**
  - kultovní
  - politický
  - ekonomický
  - „sportovní“
  - ...
- jen 1. místo
- rekord/ seznamy rekordů

Kategorie

- muži
- dorostenci:
  - Olympie – jen 1):
    - asi 17-20 let, tzv. *paides*
  - Delfy, Nemea, Isthmos – 2):
    - mladší 12-16 let (*paides*)
    - starší 17-20 let (*ageneioi*)

Sláva a odměny

- jednotlivec x rod x obec
- **vítězové:**
  - Sparta: čestné místo v bitvě vedle krále
  - průvod (oslava, vliv na mládež)
  - hradba
  - východy ekonomické (stravování, místo v kultu, svatba, ...)
  - socha
  - epiníkie
  - věnec z vavřínu, olivový v Olympii, z miříku v Nemeji a na Isthmu
  - palmová ratolest a stůček červených stuh symbolizující vítězství
  - lokální závody:
    - i věcné prémie (štít, plášť, různé nádoby plné olivového oleje, zemědělské produkty, ...)
    - peníze
    - Př. *ἄθλα ἐπὶ Πάτροκλωι*

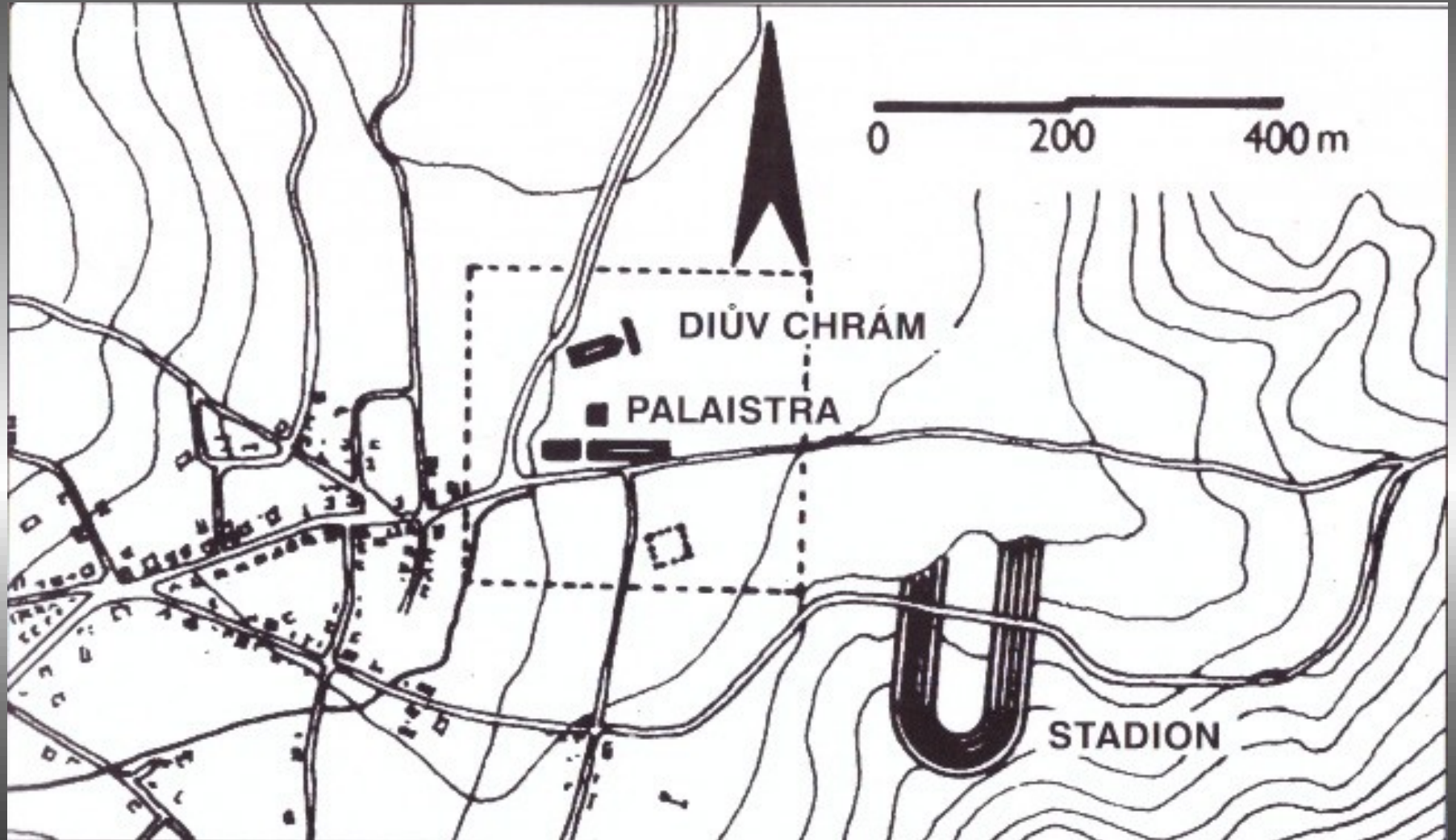
Původ her

- náboženský
- oslava hrdinů nad jejich hroby **x** PA:
  - v Olympii nad hrobem Pelopa,
  - v Delfách Pythóna
  - v Nemei Ofelta
  - v Korintu nad hrobem Melikerta
- **x** oslava padlých reků a králů **1x**:
  - pocta jeho památce
  - rozdělení hodností a majetku (i manželka či dcery)
  - rozhodnutí o nástupnictví
    - opakování nemělo smysl

Émile Mireaux (1980, 219) píše, že:

„účelem veřejných her pořádaných v určitých lhůtách bylo skutečně velmi pravděpodobně přispívat k obnově podzemních sil zajišťujících věčné trvání života a vládnoucích nad jeho pravidelným obrozováním. Tato životní energie se obvykle podle primitivních názorů vtěluje do krále. V určitých časových úsecích je nutno ji přezkoušet. A opravdu, v některých helénských obcích bylo patrně běžné trvání každé vlády původně omezeno na osm let [...] Veřejné hry byly bezpochyby původně jen příležitostí ověřit pravidelně – patrně každých osm let – fyzickou svěžest a životní sílu vládnoucího panovníka. Jestliže zvítězil, ujal se znova vlády; jestliže byl přemožen, postoupil vítězi své místo a spolu s ním i svou ženu nebo dceru.“

Nemea

nemejské hry

- k počtě **Dia**
- nad hrobem **Ofelta** (Archemora, Archimora)
  - syn nemejského krále
  - zardoušen **hadem**, chůva Hypsipylé, *Sedm proti Thébám*

založení

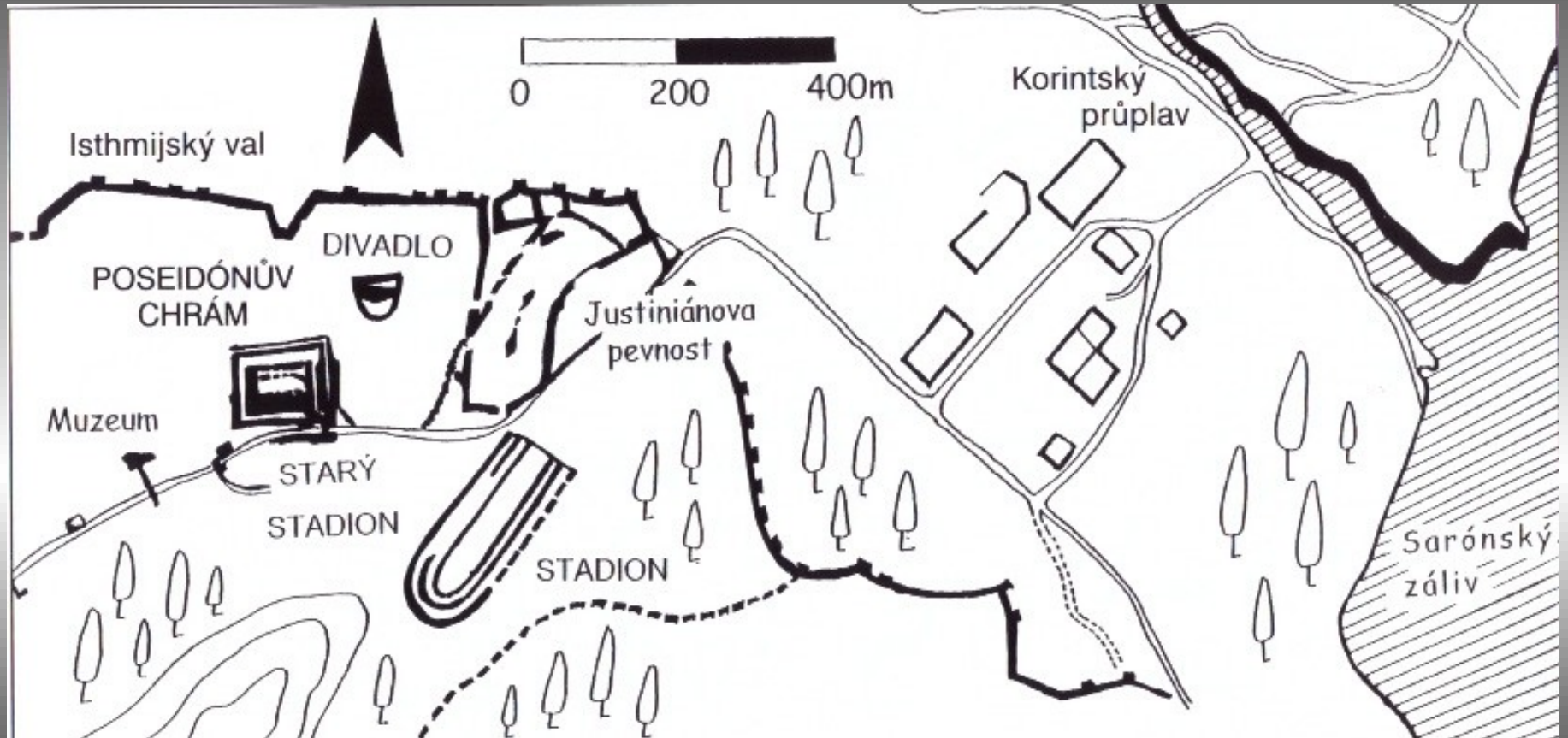
- k počtě O. **vojáci** uspořádali vojenské hry
  - každý ze 7 bojovníků vyhrál jednu disciplínu
- **Hérakles** po jeho zabití nemejského lva
- **573 BC**
- léto (červenec) 1. a 3. roku OH

- Argos
- *ἐλλᾶνοδίκαι*
  - smuteční oblečení
- **vítězství:**
  - **věnec** z **olivových** větviček, poté z listů **petržele** (nosila smůlu) – odkaz na Ofelta
  - **dubový** věnec z Diova posvátného stromu

Disciplíny

- **γυμνικοί**
  - běh prostý
  - běh *όπλίται*
  - *πέντᾱθλον, πάλη, πυγμή, παγκράτιον*
- **ίππικός**
- ***músický agón*** (od helénismu)
- ***dramatický agón*** (od helénismu)

Korint

Isthmijské hry

- k počtě **Poseidóna**
- nad hrobem **Melikerta** (Palaimóna, tj. Sebevraha)
  - syn Inó a krále Athamanta postihnutého *μανιᾶ*
  - po smrti Diem povýšen mezi bohy
  - přijal jméno Palaimón a byl na hřbetě delfína poslán na Korintskou šíji
- oslava pádu ***tyrannis*** (Bakchiovcí)
- podpora Athénami, spec. místa (A+K ručily za svatý mír)

- **582-570 př. Kr.**
- **1x za 2 roky** (2. a 4. roku OH)
- počátek **jara** (duben/května)
- **Korint** (po roce 146 př. Kr. Sikyon)
- větévka **borovice**, věnec ze suchého **miříku** (celer, smuteční rostlina), později ze **smrku** (symbol Poseidóna)
- na počest M. je založil **Sisyfos** (jindy **Théseus** či **Poseidón**)
- legendy – **agón héroů**:
  - **Kastór** v běhu,
  - **Théseus** v *ὀπλείτης*
  - **Polydeukés** v boxu
  - **Péleus** v zápase
  - **Faethón** v jízdě na koni
  - **Néleus** v závodě čtyřspřeží
  - **Orfeus** ve hře na kitharu

Disciplíny

- *γυμνικοί*
- *ίππικοί*
- *μούσικέ*
- malířské (vystavené obrazy)
- taneční (bojové, se zbraněmi)
- dramatické (?)
- lodní

- **Alexandr Veliký** se zde prohlásil vůdcem všech Řeků před tažením na Východ
- roku 196 BC zde **Titus Quinctius Flaminius** vyhlásil řeckou nezávislost na Makedonii

*„Hoj, Pověstí, ty dárkyně slávy, ó vzchop se,
na Keos pospěš, svatý ten ostrov,
a zvěstuj občanům poselství blahé,
že Argeios dobyl vítězství
v boji odvážných rukou!*

*Tak připomněl zas všechno to krásné, co od nás,
ze svaté země Euxantiovy,
kdo vykonal na Isthmu, na slavné šíji,
těch sedmkrát deset vítězství,
sedmkrát deset vínků.*

*I budí nyní krajanská Musa
svým hlasem píšťaly k sladkému znění,
slavíc vítězným popěvkem
Argeia Pantheidovce.“*

Bakchylides, z písně *Argeiovi Kejskému*, vítězi v zápase z Isthmu (*Řecká lyrika*, 1954, 227).

Delfy

pýthijské hry

*„Chci s pomocí Charitek hlubokopásých
hlásat světu vítěze pythického,
chci Telesikrata s kovových štítem
opěvovat, šťastného muže,
jezdecké Kyreny zdobu!“*

Pindaros, z písně *Telesikratovi Kyrenskému*, vítězi v běhu ve zbroji z Pythu (Řec. lyr., 1954, 207).

- k poctě **Apollóna**
- nad hrobem **Pythóna**
  - šupinatý **drak** s hadím tělem
  - syn Gaie
  - žil v úžlabině u Delf
  - zabit bohem **Apollónem** (pronásledoval Létu), jenž zde poté založil chrám a věštírnu

- na konci léta každého **3. roku** olympijských her
- **politická** významnost
- *músický agón*
- *pýthias*
- rozhodčí delfští kněží, *hieromnémoni* („vykonavatelé posvátných úkonů“)
- vrchní dozor delfská **amfiktyónie**
- 582/1 př. Kr. či 589 př. Kr. (do té doby 1x za 8 let)
- věnec z **vavřínu**
- pořadí za OH dokazuje např. básník **Kallimachos** svými iamby na vavřín a olivu:

„Slyš dále (oliva k vavřínu): nejsem lepší cenou závodní než ty? Jeť závod v Olympii cennější než závod v Delfech. Ale mlčme raději!“

Disciplíny

- zpěv na Apollóna za doprovodu kithary (Krétan Chrýsothemis)
- zpěv za doprovodu píšťaly
- hra na píšťalu
- hra na kitharu (558 BC)
- *gymnický a hippický agón*:
  - *dromos, diaulos, óπλειτής* (498 BC), *παγκράτιον* dorostenců (346 BC)
  - *tetrippon* (398 BC), dostihy, závod vozů tažených hříbaty (378 BC), dvojspřeží hříbat a závod hříbat

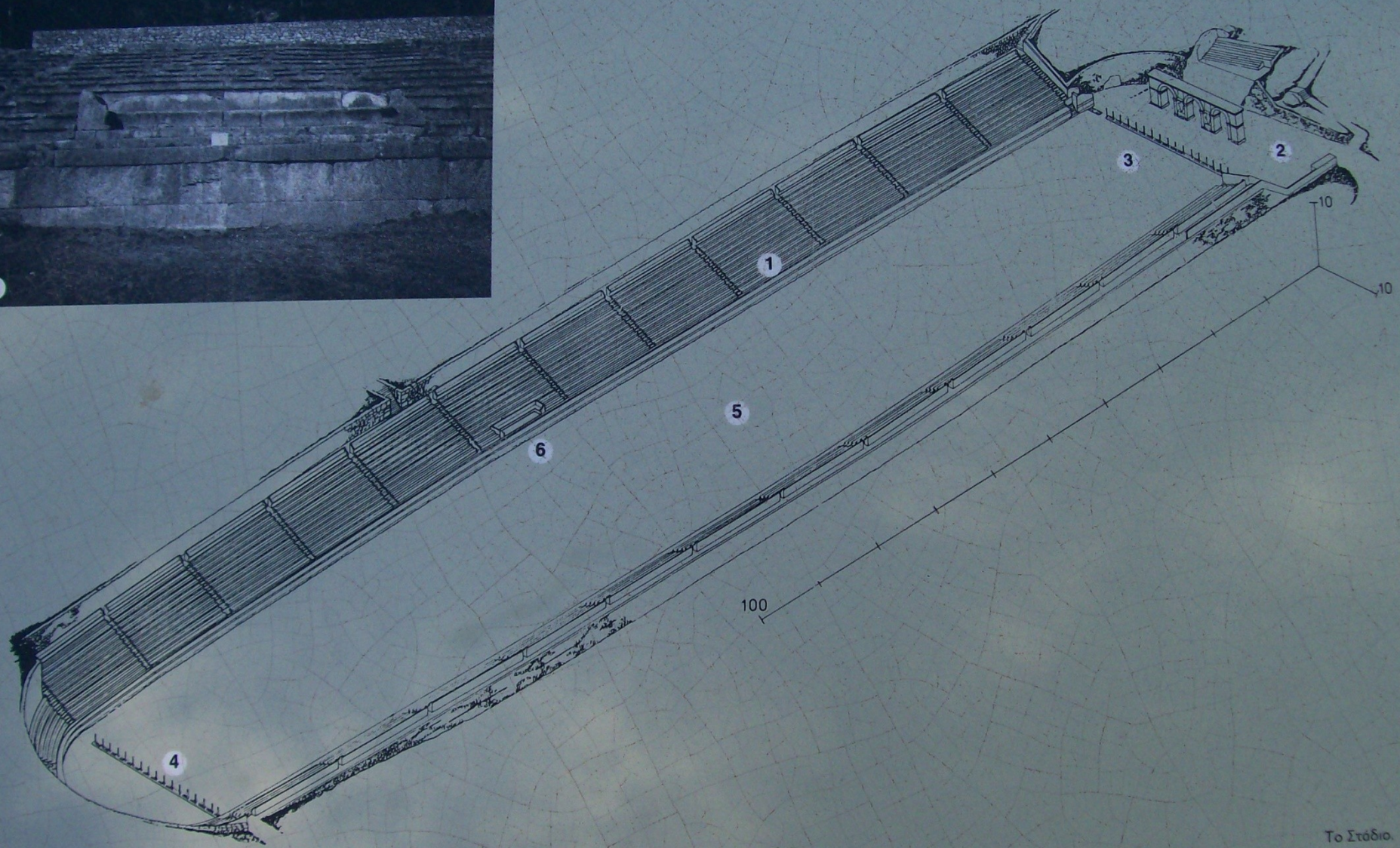
Program

- 1 den na slavnostní procesí a oběti bohu
- 3 dny na *músický άγών*
- několik dní na *γυμνικός άγών*
- *ίππικός άγών*

diváci měli **zakázáno** nosit si na *στάδιον* **víno**

6

Το Στάδιο.
The Stadium.
Le Stade.

*„I. Farsalský Hagio Aknoniův, první z thessalských ty jsi
zvítězil v pankratiu, sváděném v Olympii,
pětkrát pak v Nemeji, třikráte v Delfech a na Isthmu pětkrát.
Není, kdo nad tvou paží někdy se vítězem stal.*

*II. A já jsem tohoto bratr, též stejný počet si věnců
odnáším z vítězných bojů, svedených ve stejné dny,
v zápasech dvojic. Však nejsilnějšího Etruska vůbec
zlomil jsem a on se vzdal. Mé jméno: Télemachos.*

*III. Oba pro ceny závodní stejně sil měli a já tu
Ageláos jich obou příbuzný pak jsem se stal.
Zároveň s nimi já v Pýthu jsem v běhu pro mládež vyhrál.
Tyto vítězné věnce z všech lidí máme jen my!“*

Nápisné verše na sochách vítězných členů rodu thessalského tetrarchy Daocha ve všeboji, zápase a běhu mládeže nalezené v Delfách z roku 337 př. Kr. (*Nejstarší řecká lyrika*, 1981, 363-364).

*„León, syn Leónidův, svou zdatnost projevil tehdy,
když v Pýthó vítězství dobyl nad muži, co vedli tam
zápasy v pětiboji, a tím také ověnil první
prastarou messánskou obec, nezávislou svou vlast“
(Obrázky z řeckého života, 1983, 39).*

Olympie

olympijské hry

„V rovině, jíž vane výjimečně uklidňující a libý vánek, ojedinelý v celé Heladě, vládne ovzduší posvícenského rozruchu, žijí tu (poutníci) v očekávání četných vítězství, která proslaví obce vítězných borců, v jarmarečním zmatku a v pouťovém chvatu a shonu“

- k poctě **Dia**
- nad hrobem **Pelopa**
  - porazil krále Oinomaa v závodu koňských spřežení
  - dobyvatel Peloponésu („Pelopova ostrova“)
  - Tanlaos

založení her

- **hrdina Pelops**
  - Oinomaus, Hippodameia
- **ídský Daktyl Hérakles**
  - a jeho čtyři mladší bratři (Hérakles, Paiónaios, Epimédés, Iasios a Idás)
  - cesta do Olympie
  - poctu Diovi *ἀγών* v běhu, skoku do dálky, hodů diskem, hodů oštěpem a zápasem
  - pojmenování Olympie
  - Hérakles stanovil, aby se závod konal vždy po pěti letech podle počtu sourozenců
- **rek Héraklés**
  - zasazení posvátného stromu, z něhož se dělala věnec vítězům
  - oslava vítězství nad élidským králem Augiášem či po návratu Argonautů z Kolchidy
- **Zeus**
  - oslavu vítězství nad Titánem Kronem přímo na místě vítězství
- **králové Néleus z Pylu** (otec starého válečníka od Tróje Nestora), **Pelios z Iólku** (nepřítel hrdiny Iásóna) a **Písa** (zakladatel města Písy)
- **Oxylos**
  - potomek Héraklův, praděd Ífita, vůdce Dóřů a vládce Élidy
- **Ífítos, Kleosthenés a Lýkurgos**
- **Klymenos, Epeios, ...**

historik F. Mezö *Dějiny olympijských her*

- Pravěk (do roku 776 př. Kr.)
- Doba spartského vlivu (776 př. Kr. – 468 př. Kr.)
- Zlatý věk Olympie (468 př. Kr. – 400 př. Kr.)
- Stříbrný věk Olympie (400 př. Kr. – 338 př. Kr.)
- Úpadek her (338 př. Kr. – 393 po Kr.)

1) Prehistorie antických pohybových aktivit v Řecku

- 1) do 7. století př. Kr.
- 2) původní homérská tělesná cvičení po změny aristei πρόμαχοι, která měla zásadní vliv na podobu řecké gymnastiky
- 3) vliv messénských běžců

2) Zlatá doba řecké atletiky

- 1) 7. století př. Kr. až počátek 5. století př. Kr.
- 2) rozvoj řecké gymnastiky, tělesná cvičení jako životní styl; pravá καλοκάγαθία; rozvoj „sportovně“ kulturních typů jako ἀρετή, σωφροσύνη, ἐκχευριᾶ, ἀβροσύνη ad.
- 3) gymnastika je zrcadlem kultury
- 4) vliv spartských ἀθληταί

3) Stříbrná doba řecké atletiky

- 1) 5. století př. Kr. až konec 4. století př. Kr.
- 2) doba, kdy začíná být řecká gymnastika, a nejen ona, více pod vlivem peněz; většími kontakty s Východem se rozvíjí ὕβρις a πλεονεξία; i skrz postupnou komercializaci her, cvičení a společnosti začíná postupně zanikat řecká kultura a na poli „sportu“ se konstituuje profesionalismus
- 3) ὕβρις a πλεονεξία začíná být normou a pod jejich vlivem se objevují muži civilizace, které reprezentuje Alkibiadés a jeho olympijské vítězství
- 4) kultura stále převládá nad civilizací

4) Železná doba řecké atletiky

- 1) 4. století př. Kr. až 1. století př. Kr.
- 2) doba plného profesionalismu a přechodu antiky do civilizace; tělesná cvičení a původní řecká gymnastika se mění ve sport v našem slova smyslu

5) Proměna řecké atletiky v římský sport

- 1) 1. století př. Kr. až 3. století po Kr.
- 2) čistá civilizace; do „sportu“, jehož základem byla řecká gymnastika, vstupuje, a poté jej úplně prostupuje, římská krutost; chladný vítr civilizace obejmul a pohltil zbytky kulturních tendencí; plný profesionalismus a hry zaměřeny primárně komerčně; hoplitomachii nahrazují gladiátoři, z boxerů a pankratistů se stávají zabijáci, jimiž je καλοκάγαθία a Pindarova oslava vzdálena asi jako vzezření Myρόνωνých a Polykleitových ἀθληταί
- 3) hry ovládnuty gladiátory, závody jako obživa
- 4) vliv sportovců z egyptské Alexandrie

6) Úpadek a zánik římského sportu

- 1) 3. století po Kr. až 5. století po Kr.
- 2) pod vlivem krize a nového náboženství zaniká římský sport a civilizace; pád do nicoty, což umožnilo vznik nového kulturního pojetí tělesných cvičení

- **apollonios a parthenios** – období 49 a 50 měsíců (22. 8., 6. 9.)
- kněžské rody **Klytiovcí** a **Íamovci**
- **776 př. Kr./ 884 př. Kr.**
- 1x za **4 roky**
- G. Thomson (1958, 123) „*olympijské hry byly původně slavností každoroční a teprve roku 776 př. n. l., od kdy se také počítají, se pořádaly jednou za čtyři roky, aby nabyly celořeckého významu*“.
- do roku **393/4 po Kr.**, na popud biskupa Ambrože z Milána zakázány byzantským císařem **Theodosiem I.**
- ničení některých staveb, zemětřesení, záplavy, turecká nadvláda (ruiny a materiál brán na stavbu mešit a pevností)
- **293 her za 1169 let**

- **ἐκεχειρία**
  - porušení ....
- náboženské slavnosti a **στάδιον**
- později další „sportovní“ soutěže
- od 5. století př. Kr. i umělecké soutěže (**recitace** děl básníků, historiků aj.)
- *olympias*
- **ὀλυμπιονίκης**
- **kalendář**
- mezinárodní dohody (oficiální delegace **θεωροί**)
- počty **diváků** 40-50 000
- počty **závodníků** 5-600

- **Hippiás** 400 BC, kronika, kritika
- 476 př. Kr.
  - návštěva **Themistokla** (potlesk)
  - rok 476 + 75 olympiád, $476 + 75 \times 4 = 776$
- **Hermés**
  - řízení her
- podíl na kořisti

diváci, atleti, hellanodikové, rada +

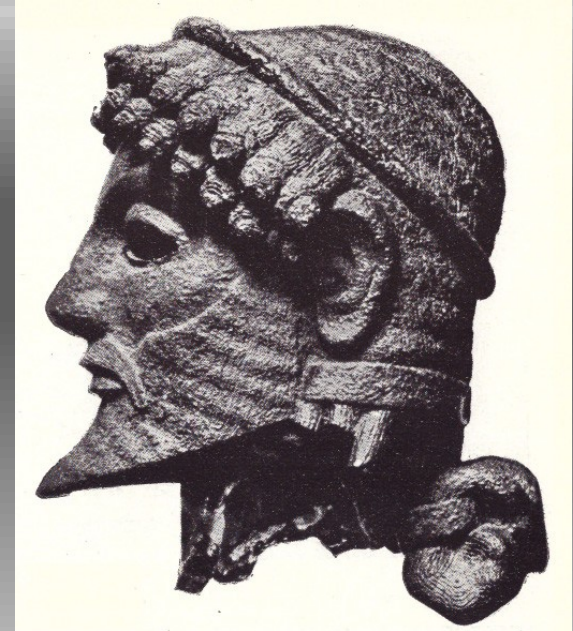
- „strážci pořádku“, **alytarchové** (ne zbraně): ----
  - **rhabdúchové** (nosiči hole)
  - **mastigoforové** (nosiči biče)
- pomocní rozhodčí, zapisovatelé, lékaři, technická služba
- kněží a velekněz, věštci, připravovatelé obětí, očišťovatelé soch a oltářů, předčitatelé modliteb, vykladači zvyklostí
- udržovatelé ohně, nosiči dřeva, nalévači vína, kráječi masa, chrámoví klíčníci, pištcí ad.

„nesportovní“ výstupy

- řečníci, historici, malíři, vědci, ...:
  - **Hérodotos, Empedoklés, Hippiás**
  - sofista **Gorgiás**, roku 392 př. Kr., řeč o svornosti (*logos peri homonoíás*), svornost Řeků proti Persii
  - řečník **Lýsiás** (388 př. Kr. či 384 př. Kr.), spojení Řeků proti Persii a Syrakusám (dav)
  - malíř **Aetión** zde vystavoval obrazy Rhoxány,
  - malíř **Zeuxis**
  - **Oinopidés**, desky s astronomickými výpočty
  - ...

Zánes

- pokutové sochy
- Diové
- náklady podvodníka
- 6 případů:
  - 3x uplácení rozhodčích či soupeřů
  - 1x zbabělost
  - 1x falešná výmluva při pozdním nástupu do přípravného předolymp. tábora
  - 1x dohoda o výsledku
- 1. 98. olympijské hry roku 388 př. Kr.
  - boxer Eupolis z Thessálie: pokus podplatit tři soupeře – Agétora z Arkádie, Prytania z Kyziku a Formióna z Halikarnásu
- nápisy na podstavcích (nejčastěji):
  1. *„Olympijské vítězství je nemožné dosáhnout zlatem a stříbrem, ale rychlostí nohou a tělesnou zdatností.“*
  2. *„Sochy jsou tu na výstrahu všem, aby nikdo nekupoval olympijské vítězství za peníze.“*

hellanodikové

- ἑλλᾶνοδίκαι („soudci Řeků“)
- předtím králové (584 BC)
- příprava 10 měsíců
- 2, 9, 10, 12, 8, **10** (348 BC)
- *exegetové* (učitelé)
- kontrola zdatnosti ἀθληταί (*athlētai*)
- vylučovali barbary, zločince a neplnoprávné občany
- rozdělovali ἀθληταί do kategorií
- losovali utkání (*efedros*)
- posílali tři poselstva vedená nedotknutelnými *spondofory* („hlasateli posvátného míru“)
  - od kohokoliv mohli žádat pomoc
  - do všech řeckých měst
  - na náměstích vyhlašovali:
    - blížící se hry
    - přesný termín
    - podmínky účasti
    - dobu posvátného míru

- před sochou Dia Horkia („Mstitele křivých přísah“) vedli přísahy
- kontrolovali stravu (doping)
- řídili zápasy
- vedli seznamy *ἀθληταί*
- seznam závodníků vyvěšovali na desce u búleutéria
- tedy nejstarší z *έλλαννοδίκαι* (*athlothetés*) věnec vítězům
- fce 1 roky, kdokoli z Élidy
- dohled nad atlety v PPT
- vyloučení, trest, pokuta (i diváků)
- komise „dozorců nad zákony“, tzv. *nomofylaků* – rady a dohled nad hel., pravidla, pořadí, ...

Miroslav Tyrš (1968, 23): *„Sestavování soků dalo se tím, že malá hřebí (los), z velikosti bobu, po dvou nebo po čtyřech stejnými písmeny znamená dle počtu se přihlásivších, do stříbrného osudí dána byla. Pak každý ze závodníků, blahosklonnost boha vzývav, sáhl v nádobu a vytáhl z ní hřebí svoje. Ti, jimž stejných písmem se dostalo, v dvojici neb čtyřici se sestavili. Podobným opět způsobem vítězové proti sobě postaveni byli, až v každém závodu jeden toliko co přeborník vynikl.“*

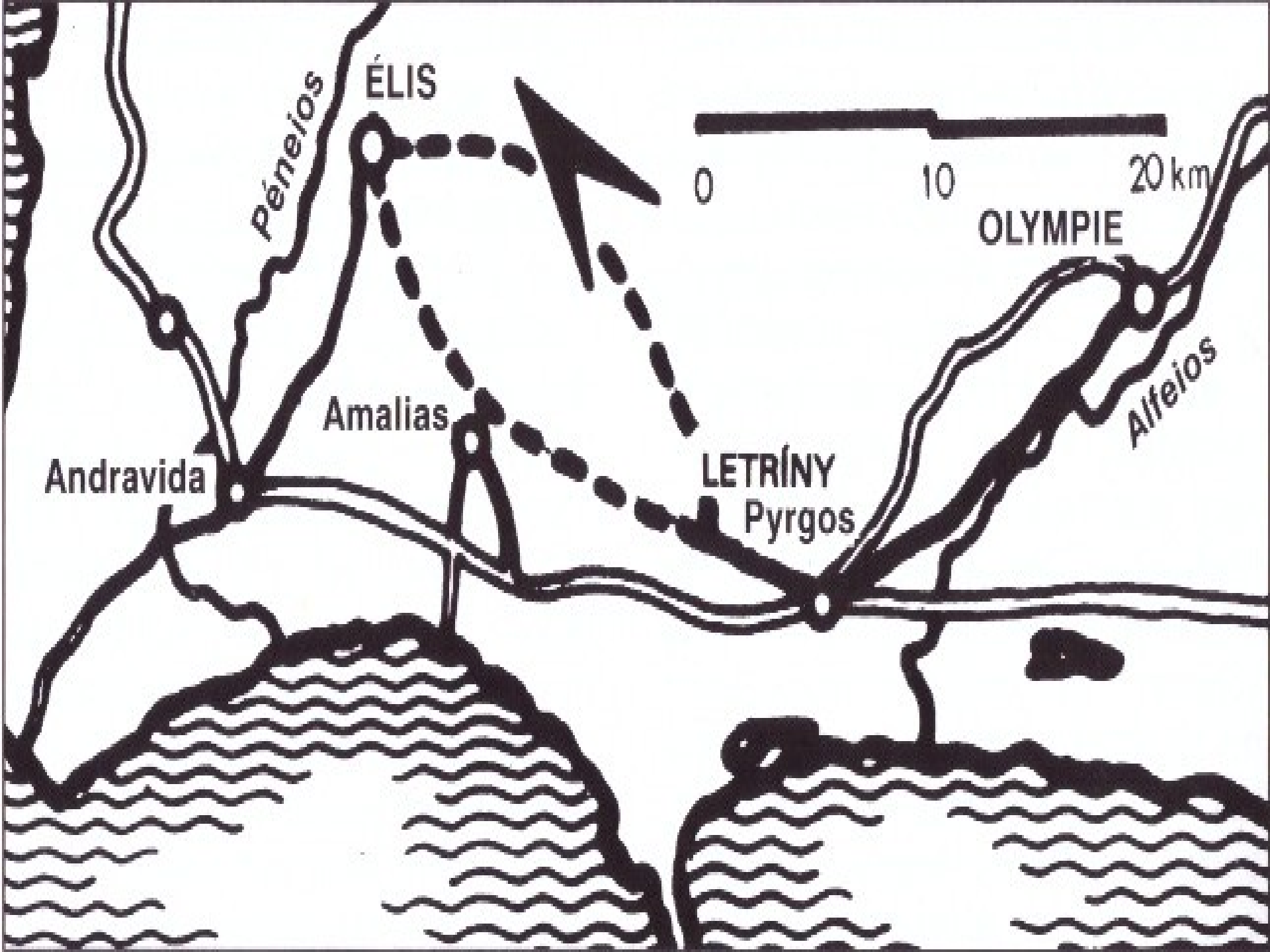
přípravný tábor

- **měsíc** před hrami
- v élidském **γυμνάσιον**
  - zde i společná jídla a ubytovna
- na místě **Xystos** („Vypleté“) vedle sídla *έλλᾶνοδίκαι*
- speciální **trénink** a **dieta**
- jen pro atlety **nováčky** gymnického agónu
- **na konci hel.:**
- *„Jestliže jste cvičili tolik, kolik vyžadují olympijské hry, a nespáchali jste nic zločinného ani podlého, pak pojdte a soutěžte s odvahou! Nejste-li však tak vycvičeni, jak jsme řekli, pak odejděte odsud, kam je vám libo!“*
- 1-2denní pěší pochod po „Svaté cestě“ z Élidy do Olympie (asi 14 hod.)

Svatá cesta

- 300 *stádií* (57,7 kilometrů), trasu neznáme
- **průvod:**
  - 1. *έλλᾱνοδίκαι*,
  - 2. kněží a členové élidské vlády,
  - 3. závodníci, trenéři jejich doprovod,
  - 4. élidští i jiní občané
- **zastávky:**
  - 1. (obřad, oběti) u pramene Piera,
  - 2. v Letríně (dnešní Pyrgos), zde přenocování,
  - ráno až do Olympie

Péneios

ÉLIS

0 10 20 km
OLYMPIE

Amalias

Andravida

LETRÍNY
Pyrgos

Alfeios

„sportovci“

- *dia(zóma), gymnos*
- příprava min 10 měsíců

Výpověď o dřinách a strastech olympijských závodníků na cestě k jejich cíli nám podává stoický filosof z přelomu 1. a 2. století po Kr. Epiktétos z Hierapole:

„Chceš zvítězit v olympijských hrách? Ví bůh, že i já, neboť je to čestné. Ale uvaž, co předchází i co následuje, a teprve potom se ujmi díla! Musíš dbát kázně, jíst podle přísných předpisů, zdržovat se sladkostí, cvičit se i proti své vůli v určitou hodinu, v horku, v mrazu, nesmíš pít studenou vodu ani víno, jak tě napadne, slovem, jako lékaři se musíš svěřit svému cvičiteli; potom musíš se svým soupeřem o závod kopat, leckdy si vymknout ruku a vyvrtnout kotník, hojně prachu se nalokat, leckdy se dát šlehat a po tom po všem – podlehnout! To všechno uvaž, a budeš-li mít ještě i potom chuť, věnuj se zápasnictví!“ (Epiktétos, 1972, 37).

zákaz pro:

- **vdané ženy** pod trestem smrti shozením ze strmé skály, Τυραίων
  - na jiné PH mohly dle vlastní vůle
- **otroky**
- **cizince**
- **vrahy a svatokrádežníky**

Χ ἵππόδρομος

délka her a program

- 1, 2, 5 (472 BC), 7, 5 dní
- **program (více):**
  - **1. den:**
    - přípravy, slavnostní průvod (*πομπή*, v čele *έλλᾶνοδίκαι*), slavnostní přísaha závodníků před chrámem nejvyššího z bohů Dia; později i *άγών* trubačů a hlasatelů
  - **2. den:**
    - soutěže dorostenců
  - **3. den:**
    - závody koní a vozů na *ίππόδρομος*; večer oběti Pelopovi
  - **4. den:**
    - oslava Dia prostřednictvím slavnostního ceremoniálu
  - **5. den:**
    - hlavní *γυμνικός άγών* – závody v běhu, pětiboji, zápase, boxu, všeboji a běhu těžkooděnců
    - Závěr dne vyplňovalo slavnostní dekorování vítězů a dlouhá oslava v *πρυτανείον*, kam mohl vítěz přizvat i svého trenéra a otce

Disciplíny

max. 23 – 9 athletic., 7 zápasnic., 6 *ίππικοί* a 1 *music.*:

- *στάδιον, δρόμος* na 1. olympijských hrách v roce 776 př. Kr.,
- *δίαυλος* na 14. olympijských hrách v roce 724 př. Kr.,
- *δόλιχος* na 15. olympijských hrách v roce 720 př. Kr.,
- *πένταθλον (δρόμος, ἄλμα, δίσκος, ἄκον, πάλη)* na 18. olympijských hrách v roce 708 př. Kr.,
- *πάλη* na 18. olympijských hrách v roce 708 př. Kr.,
- *πυγμή* čili *πύξ* na 23. olympijských hrách v roce 688 př. Kr.,
- *τέθριππον* na 25. olympijských hrách v roce 680 př. Kr.,
- *παγκράτιον* a *ἵππος κέλης* čili *ἵπποσκελήτιον* na 33. olympijských hrách v roce 648 př. Kr.,
- soutěže dorostenců v některých disciplínách (*δρόμος, πάλη*) na 37. olympijských hrách v roce 632 př. Kr.,
- *πένταθλον* v soutěži dorostenců (hned byl ovšem zrušen) na 38. olympijských hrách v roce 628 př. Kr.,
- *πυγμή* v soutěži dorostenců na 41. olympijských hrách v roce 616 př. Kr.,
- *όπλείτης* na 65. olympijských hrách v roce 520 př. Kr.,
- *άπήνη* (zrušeny na 84. hrách) na 70. olympijských hrách v roce 500 př. Kr.,
- *κάλλη* (zrušeny na 84. hrách) na 71. olympijských hrách v roce 496 př. Kr.,
- *συνωρίς* na 93. olympijských hrách v roce 408 př. Kr.,
- *κῆρυξ* a *σαλπιστής* na 96. olympijských hrách v roce 396 př. Kr.,
- *τέθριππον πῶλων* na 99. olympijských hrách v roce 384 př. Kr.,
- *πῶλων συνωρίς* na 128. olympijských hrách v roce 268 př. Kr.,
- *πῶλων κέλης* na 131. olympijských hrách v roce 256 př. Kr.,
- *παγκράτιον* v soutěži dorostenců na 145. olympijských hrách v roce 200 př. Kr.

- **kotinos**
  - z posvátné olivy (Kallistefanos, „Dárce krásných věnců“) na místě, předsíň Diova chrámu
  - darovala bohyně Pallas Athéna či zasadil Hérakles
  - nadpřirozená moc
- mladá **otrokyně**
  - hippický agón
- socha
- *epiníkie*
- název „sportovních“ staveb
- hoštění v *πρυτανείον* v Olympii
- *Πρυτανείον* v *polis*
- odpuštění **daně**
- **místo** v kultu, správě *polis*
- prokazovány **pocty**
  - = héroům a králům
- triumfální **průvod**
  - hradby-vjezd na bílých koních v purpuru
  - náměstí s ratolestmi a květ
- **propuštění** po prohr. bitvě
- **čestné** místo v bitvě
  - Sparta: pochod a boj po králově boku (spartský zápasník)
- členové **Múseia** v Alexandrii
- potenciální **manželé** pro dcery králů

Vítězové

X nepodléhat *ὑβρις*

Héraie

- Héřiny hry, k poctě Héřy
- jiné h. v Argu a na Samu
- 14 dní před/ po OH
- závod v běhu o úřad velekněžky
- 3 běžecké závody dle věku
- chitón nad kolena, rozp. vlasy, odhal. P rameno
- věnec a maso z krávy, malba podob. do H. chrámu
- Weniger a Cornford: *„Slavnost se konala každého čtvrtého roku pod vrchním dohledem sdružení nazývaného ‚šestnáct žen‘, které tkaly pro Héru na počest této události slavnostní roucho. Tyto ženy tvořily též dva sbory. Jeden pro Hippodamii, druhý pro Fyskou, místní nevěstu Dionýsovu. Z toho je možno odvodit, že se tato slavnost částečně datuje již od té doby, kdy ještě neexistovala ani Héřa, ani Hippodamie, nýbrž jen Fyskoa, dívka, jež ‚působila, že věci rostly‘“*

místopis

- Diův chrám, Héřin chrám, Metroón
- Filippeion, Pelopion
- Prytaneion, Búleutérion
- Gymnasion, Palaistra, Lázně, Stadion, Hippodrom
- Leonidaion, Theokoleon,
- Heródova exedra, pokladnice
- Sedmihlasá stoa, Jižní sloupová hala
- Feidiova dílna
- Altis

Thesaurý

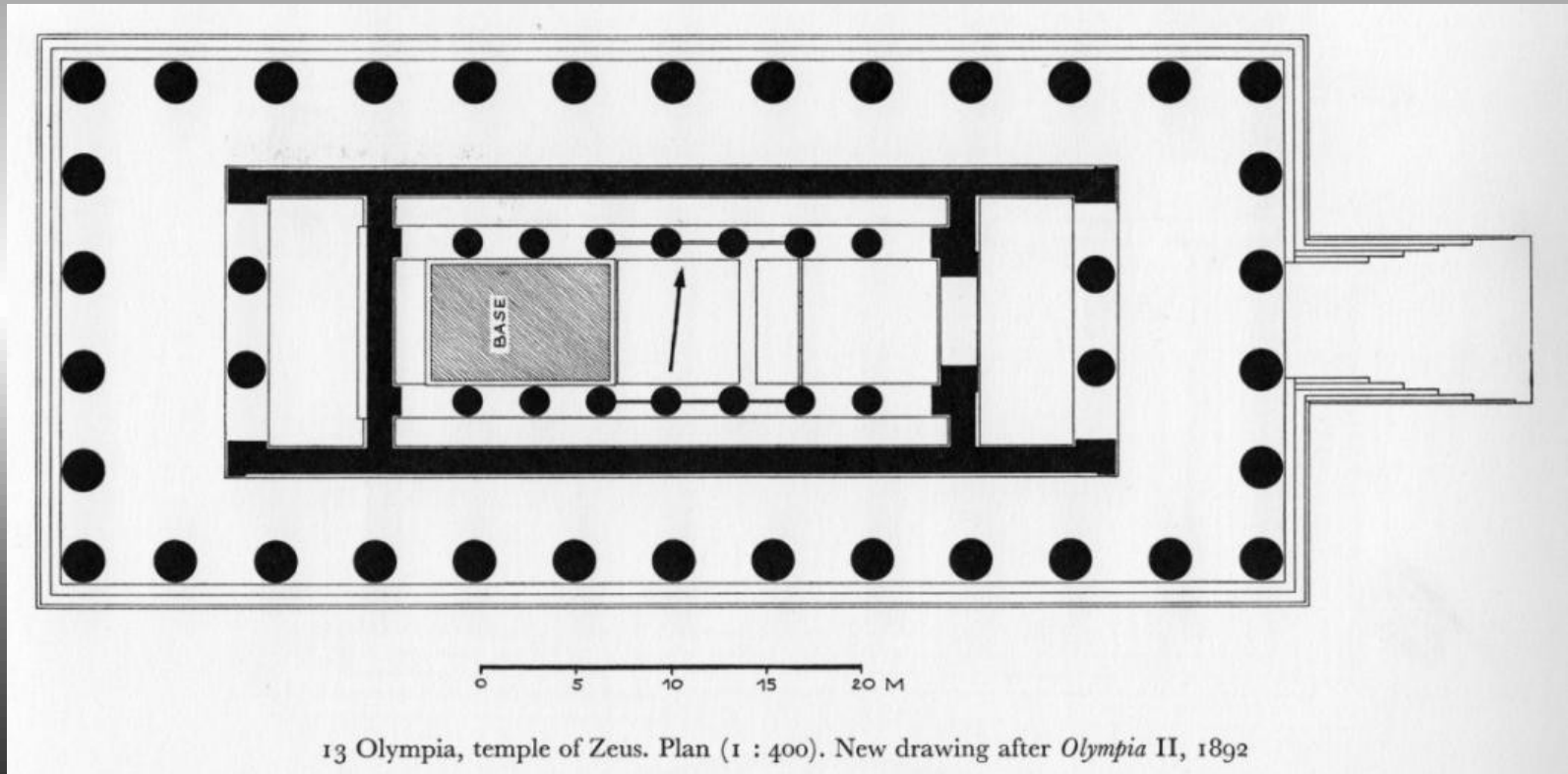
- 12, ne Athény, Korinth, Sparta ...
- 1. zleva pokladnice **Sikyonských**,
- 2. Syrakúsy
- 3. Epidamnos
- 4. Byzantion
- 5. Sybaris
- 6. Kyréné
- 7. neví se
- 8. neví se
- 9. Selinús
- 10. Metapont
- 11. Megara
- 12. Gela

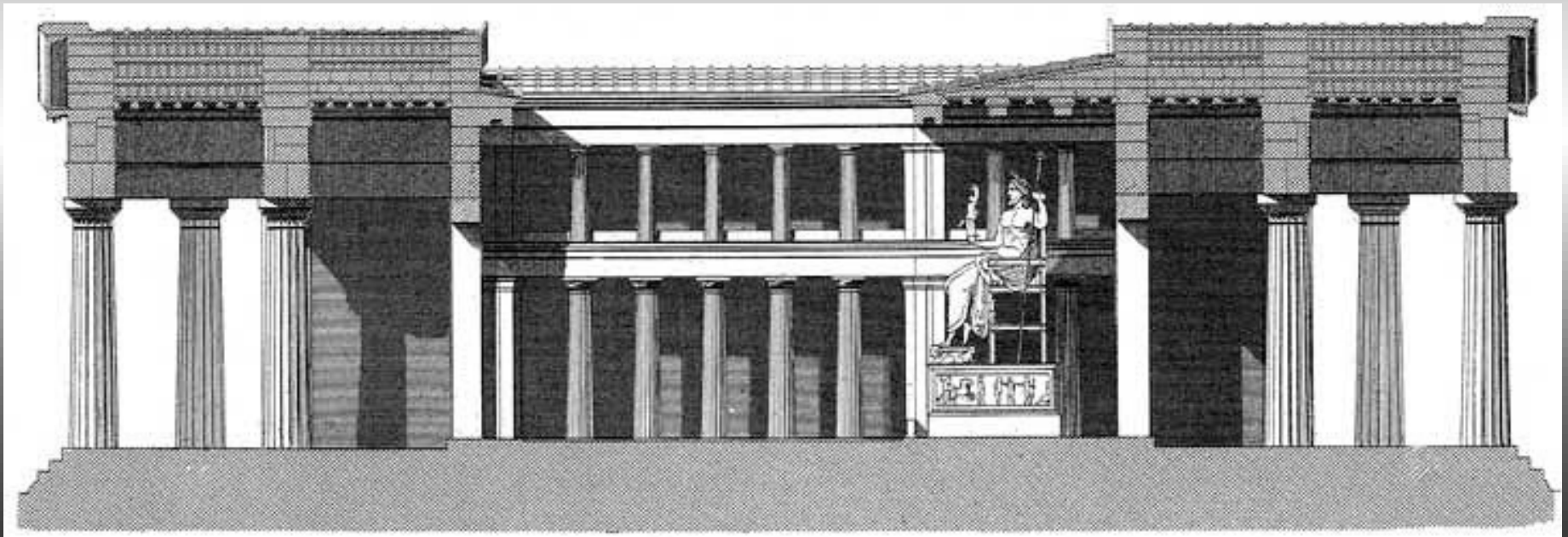
Búleutérion

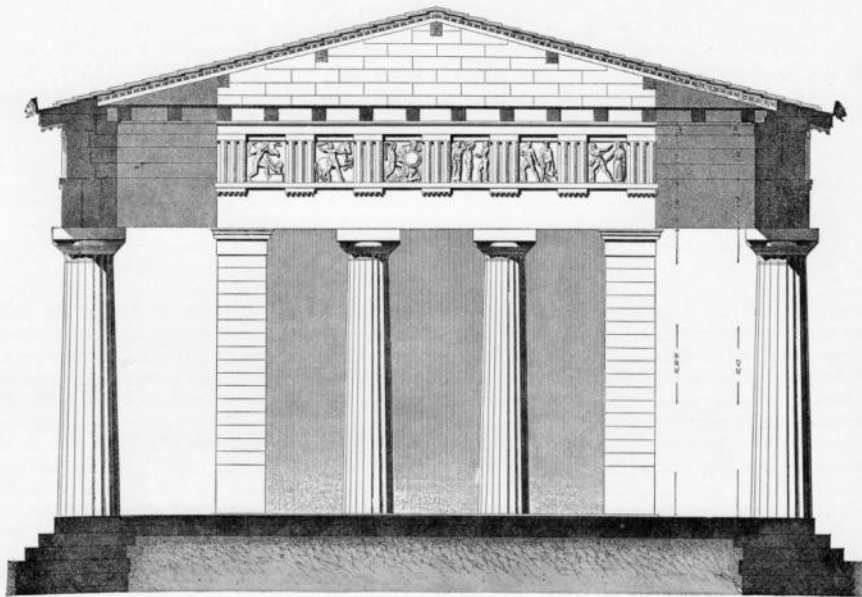
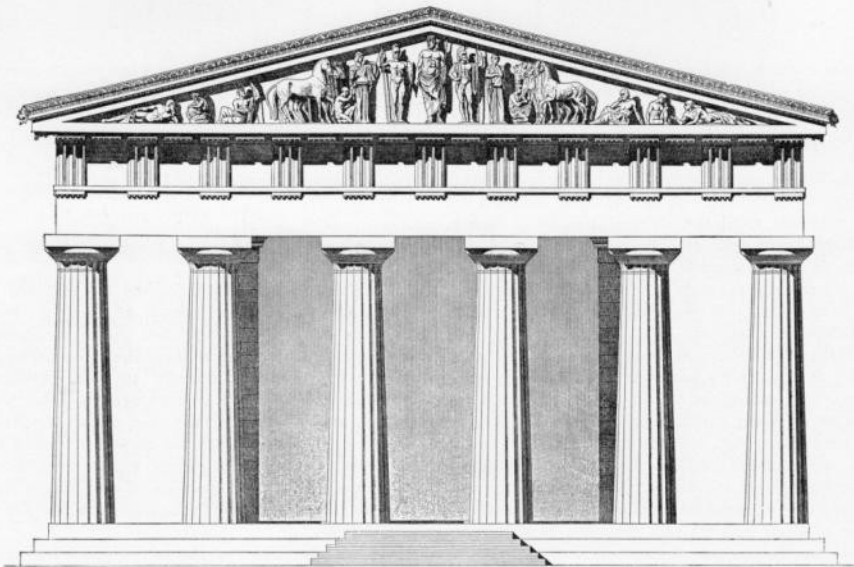
- „rada Élid’anů“
- odvolání závodníků/ trenérů proti rozhod.
έλλᾶνοδίκαι (pokuta, neodvol. výsl., 1x pozitivně)

Chrám Dia Olympského

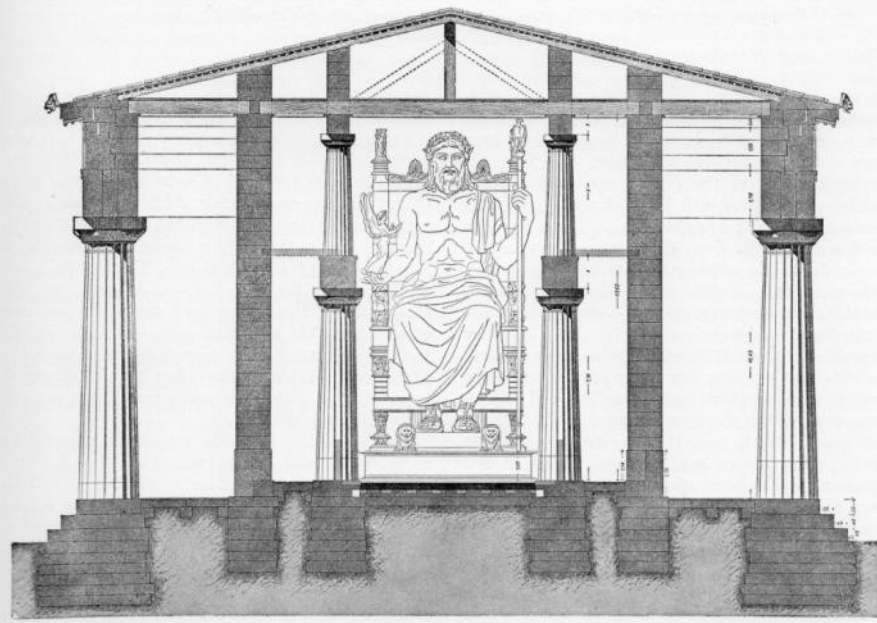
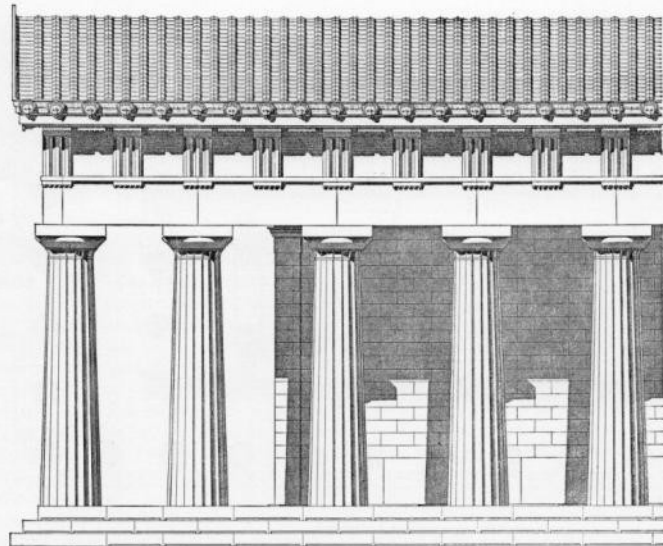
- 470 - 457/6 př. Kr.
- **Libón z Elidy**
- dórský řád
- hexastylový peripteros - 6 x 13 sloupů
- pronaos a opisthodomos dvojitý *in antis*
- z místního lasturnatého vápence

9-10 Olympia, temple of Zeus. *Olympia II*, 1892
9 East elevation. 10 Cross-section with view of pronaos

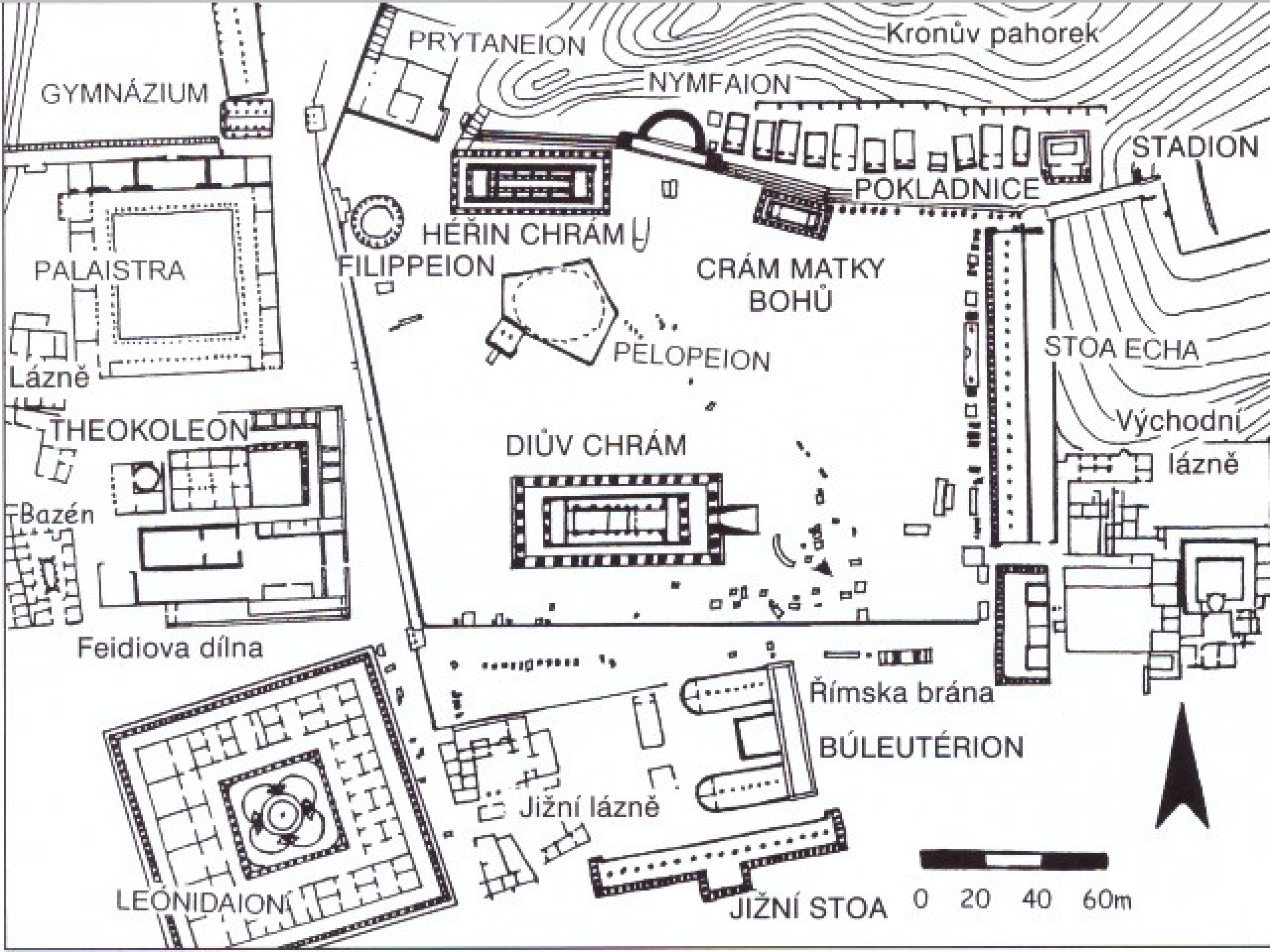
11-12 Olympia, temple of Zeus. *Olympia II*, 1892
11 Part of side elevation. 12 Cross-section

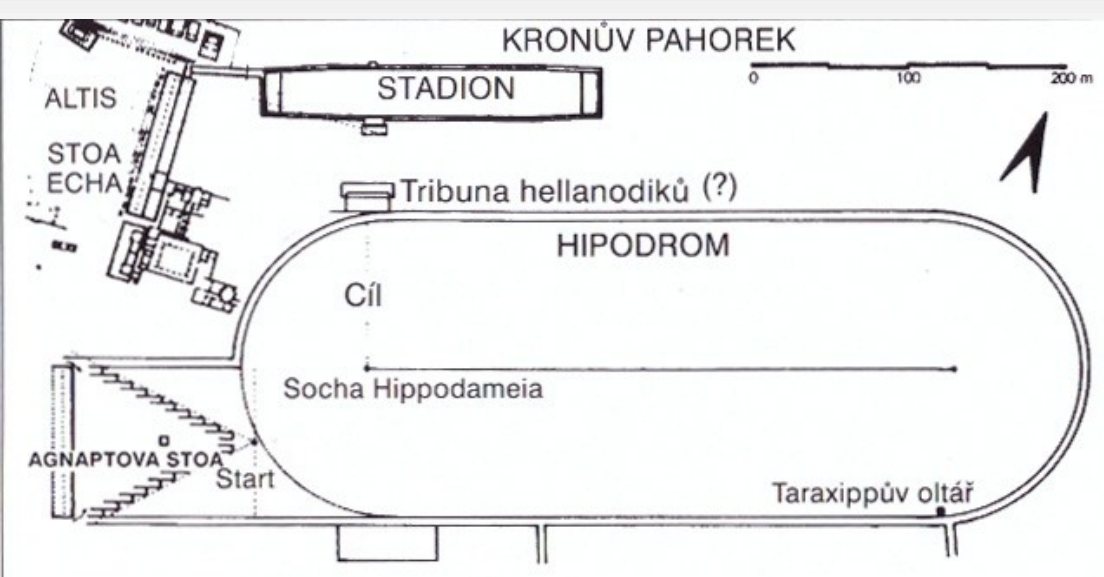
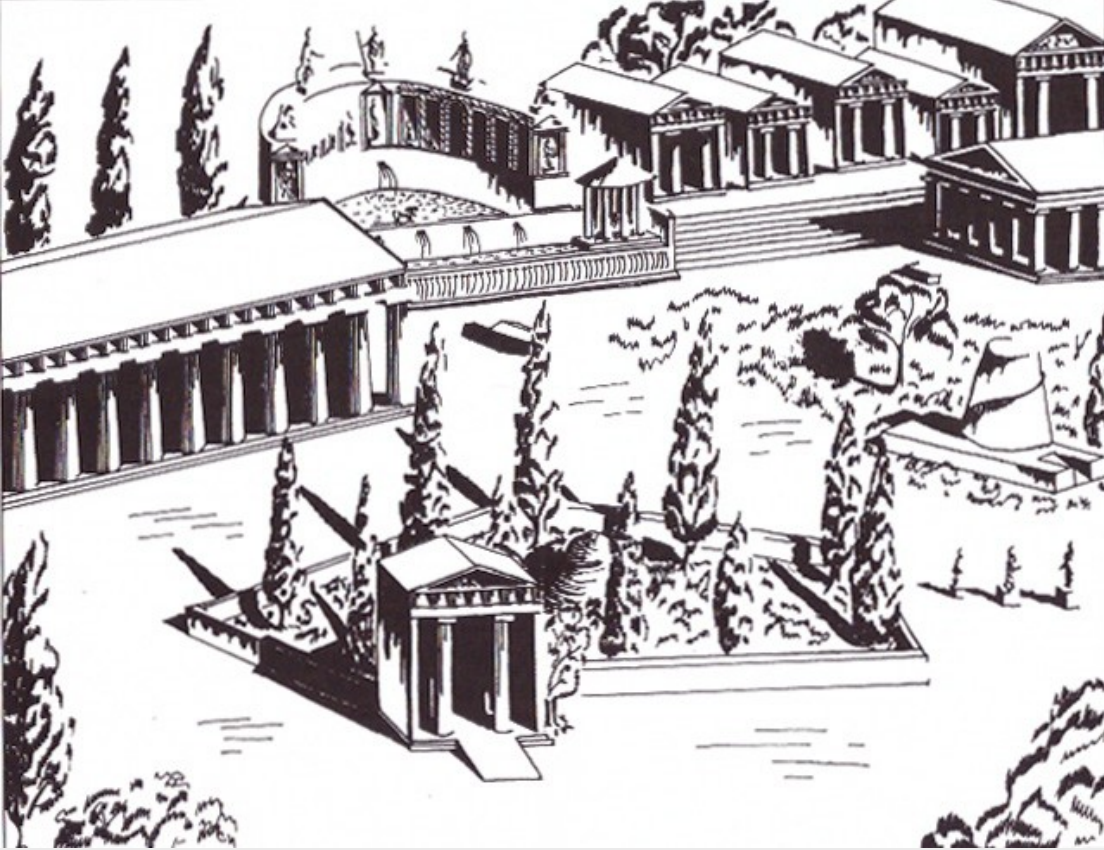

*„Mě sem dal Ergotelés, ten slavný syn Filanorův,
v Pýthu když porazil Řeky dvakráte na dlouhý běh;
dvakrát i v Olympii, i na Isthmu, v Nemeji dvakrát.
Hímerské zdatnosti pomník navěky zůstaň zde stát!“*

Nápisný verš na vítězného hímerského běžce z Olympie kolem roku 470 př. Kr. (*Nejstarší řecká lyrika*, 1981, 362).

*„Vítězství dobyté pěstmi jde krví. Však jinoch, ač ještě
dýchal horoucím dechem, když skončil urputný boj,
připraven k těžkému pankratiu stál zase. Den jeden
Dórokleida dvakrát cenu si odnášet zřel“
(Obrázky z řeckého života, 1983, 44).*

*„Ze slavné Mantineie mě Kyniskos věnoval tady,
v pěstním zápase vítěz; jméno své po otci má.“*

Nápisný verš na vítězného mantineiského boxera z Olympie po roce 450 př. Kr. (*Nejstarší řecká lyrika*, 1981, 362).

*„Korkyra jest má vlast, mé jméno je Filon, syn Glaukův;
v Olympii mi dvou dobyla vínků má pěst.“
Neznámý básník 5. – 6. století (*Řecká lyrika*, 1954, 303).*

*„Slyš, mocná Aglaio, slyš i, zpěvná Eufrosyno, vy děti největšího
boha, slyš, Thalie, ty královno zpěvu,
pohled' na průvod! Kráčí lehce provázen štěstím. Thalie,
přicházím zazpívat. Slyš můj zpěv, nadšený lýdský zpěv
na počest hrdiny! Minyjská zem
dobyta vítězství, za něž vděčí jen tobě.
Échó, pospěš k Persefoně, v ten černý dům,
dones jim velikou zvěst! A až spatříš otce, tam, v království snů
a smrti, sděl mu, prosím tě, sděl, že jeho mladý syn
si ověnil své kadeře
perutmi vzácné výhry v údolí slavné Olympie.“*

Část zpěvu Mladému Ásópichovi orchomenskému, vítězi v běhu (Pindaros, 2002, 163).

*„Při toku Alfeia kdysi nám naznačil Pelasgan, boxer,
rukama onen postoj, zápasy Pollux v němž ved',
poté, když vítězem vyhlášen byl; však ty, otče Die,
slávu své Arkadii znovu zas přeskvělou dej!
Tou nyní Filippa pocti, jenž čtveřici mladistvých borců
z ostrovů porazil tak, že vedl poctivý boj“
(Obrázky z řeckého života, 1983, 36).*

*„Někdy chceme, aby vál chladivý vítr,
někdy potřebujeme nebeský déšť,
jenž je synem mraků a mlh.
Ale ten, kdo vyhrál závod, dostává za velký výkon
píseň, sladkou jako med,
ve které je počátek a záruka slávy a cti.*

*Takovými zpěvy se s oblibou slaví
olympijský vítěz. A takový zpěv
chtějí nyní zpívat mé rty.
Ale nadání je květ, jenž vyrůstá z milosti boží.
Poslyš, Hágésidáme,
synu Arcestratův, zlatá oliva zdobí tvou skráň*

*slavnostním věncem a já chci zapět sladký
chvalozpěv na počest tvého
vítězného přestního boje a chci
oslavit tvůj původ! Pojdte do vlasti
vítězného zápasníka! Věřte mi,
Múzy, že tam bydlí lid
laskavý k hostům a milující krásu, statečný
v boji a moudrý. Ani plavá
liška, ani řvoucí lev nezmění svou přirozenost.“*

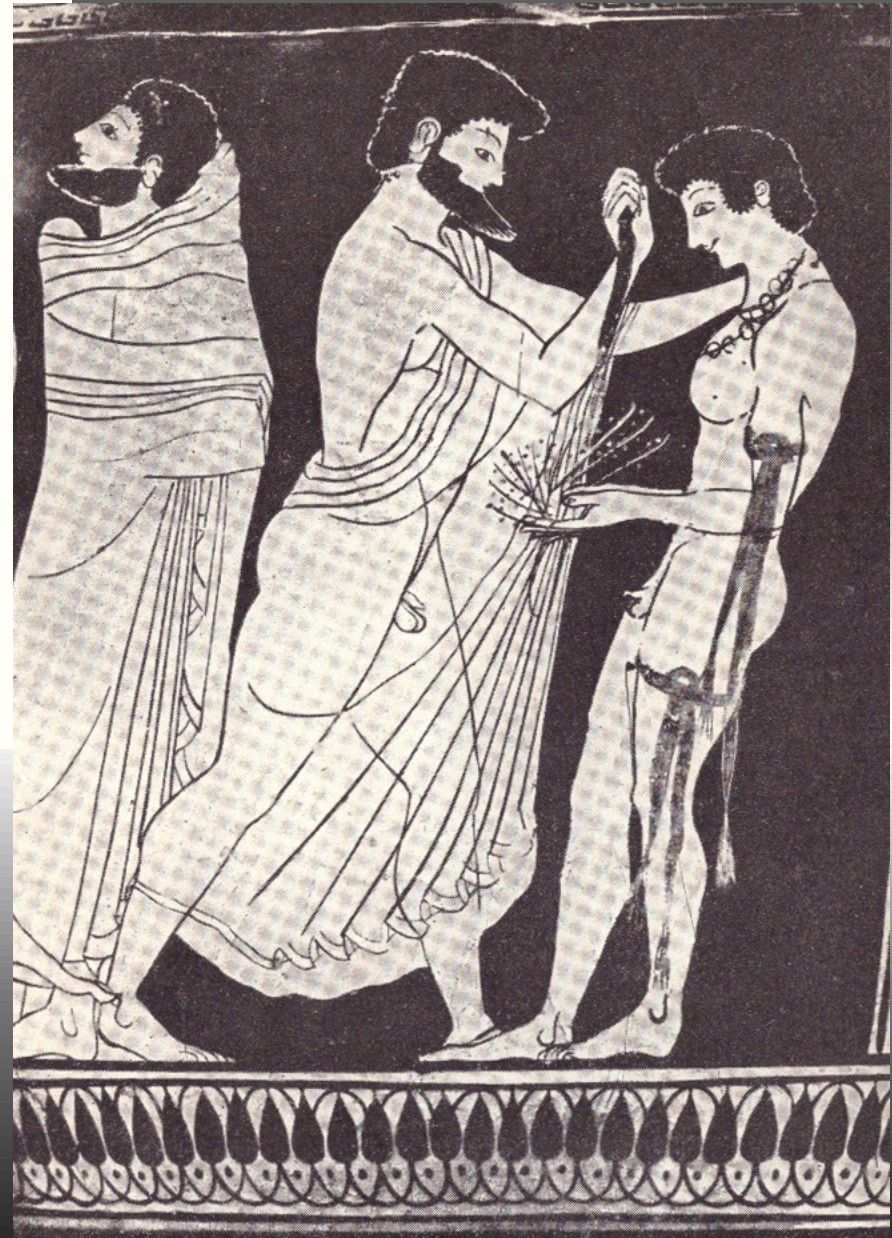
Olympijská *epiníka* na vítěze v boxu mladého Hágésidáma z Lokrů (Pindaros, 2002, 137-139).

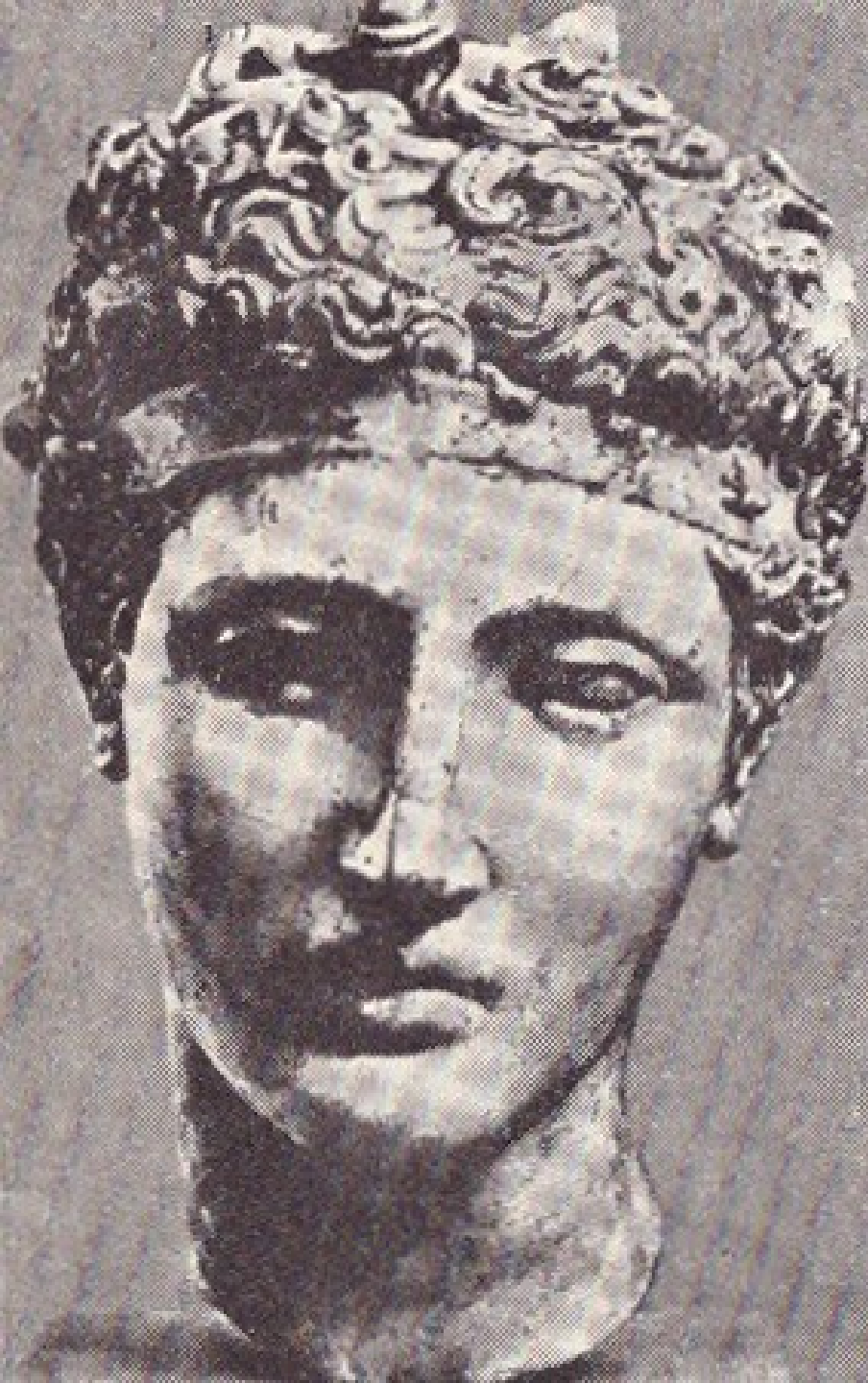
*„Na obraz Theognetův zde pohled, jenž mistrně křížkem
při olympijských hrách zvítězil, mladý to hoch.
Krásný na pohled jest, a borec je právě tak krásný:
ozdobil vítězným vínkem udatné předky a vlast.“*
Neznámý básník 5. – 6. století (*Řecká lyrika*, 1954, 304).

https://www.youtube.com/watch?v=ht1j4_qV6js

https://www.youtube.com/watch?v=5u5T-FOW8_8

HRY/ ROK	480 BC	479 BC	478 BC	477 BC	476 BC	475 BC	474 BC	473 BC	472 BC
OLÝMPIJSKÉ HRY	OH				OH				OH
PÝTHIJSKÉ HRY			PH				PH		
NEMEJSKÉ HRY	NH		NH		NH		NH		NH
ISTHMIJSKÉ HRY		IH		IH		IH		IH	
MALÉ/ VELKÉ PANATHÉN.	MP	MP	VP	MP	MP	MP	VP	MP	MP

Athény

Panathénajské hry

- „svátek celých Athén“
- k poctě **Athény**
- červenec
- **Kekrop** – vznik
- každý rok **Malé Panathénaje** a 1x za 4 roky **Velké Panathénaje** (i „sportovní“ soutěže)
- rozšíření Peisistratos, Periklés
- ***athlotheti*** – olej, slavnosti na starost, odměny

vrcholem: ***pompé*** po Panathén. cestě na *agoru* a dále na Akropoli k chr. Athény (***peplos***, vybrané Athéňanky od 7 do 11 let asi 9 měsíců)

Disciplíny

6 dorosteneckých a 9 mužských disciplín:

- závod v běhu se zapálenými pochodněmi
- závody koní a vozů
- soutěž lodí v přístavu
- *fyf* v kráse a statečnosti jejich mužů
- družin ve válečném tanci
- jednotlivců v síle a obratnosti
- rhapsódů v přednesu básní (*Iliada, Odyssea*)
- hra na flétnu
- hra na *kitharu* (lyra)
- zpěv
- hra na *αὐλός* (píšťala) a *δίαυλος* (dvojitá píšťala)

Dělení

- **část jen pro Athéňany**
  - soutěže **družstev** z *fýl*:
    - hody oštěpů na koni, předstírané bitvy pěchoty a jízdy, *ἀποβάτης, πυρρίχαι* tance, *εὐανδρία*, závody triér,
    - dva noční (bezměsíčné) **štafetové běhy** s pochodněmi **1.** z Peiraiea k Akropoli o délce **38 στάδια** a **2.** z Prométheova oltáře v Akademii k oltáři Athény na Akropoli po Panathénajské cestě o délce **13,5 στάδια**
- **pro všechny „sportovce“ Řecka**
  - obvyklé soutěže (běh, zápas, *pankration*, pětiboj, jezdecké soutěže)
  - **běh**: sprint (1 *στάδιον*), *hippios* (5 *στάδια*), dálkový běh (22 *στάδια*), *ὀπλείτης* (běh ve zbroji)

odměny

- hudební závody: **peníze a zlato**
- *εὐανδρίᾱ*: **štíty, vůl, 100 δραχμαι**
- noční štafetové závody družstev s pochodněmi: **100 δραχμαι** pro družstvo
- *ἵππικοί* a *γυμνικοί* závody: **věnec a olivový olej v amfoře z černé figury (Ath. + discipl.)**
  - dvojspřeží vozů: **140 amfor oleje**
  - běh: **50** (druzí **10**)
  - *pankration*: **40** (druzí **8**)
  - ostatní (pětibojaři, zápasníci, boxeři): **30** (druzí **6**)

1 amfora 38,9 litrů, vítěz v **běhu** asi **1945** litrů oleje; při ceně \$5 na litr by hodnota ceny pro vítěze (amfora a olivový olej) činila kolem **\$10 000**. Celková cena pro všechny oceněné pak snad přesáhla **půl milionů dolarů**

daně, povinnosti v Athénách

- **leiturgie**
  - daň, platili ti, kteří měli majetek alespoň tři talenty (78,6 kg stříbra)
  - z nich hry, organizace a ceny
- **hestiasis**
  - hoštění členů vlastní *fýly* během slavností
- **lampadarchie**
  - finančně zabezpečit pochodňový závod
- **architheorie**
  - nejnákladnější daň, stát přispíval jen málo
  - vypravení a vedení poselstva k jiným hrám
- **γυμνασιαρχίαι** (čestné povinnosti)
  - svěřované těm nejbohatším
  - pečovat o *γυμνάσια* a *ἀθλεται* (olej, strava, služebnictvo, ...)

Théby

- Hérakleie, Iolaeie
- hry Dia Krále

– po vítězství nad Spartány v roce 371 BC

*„K žádnému života cíli se nedojde z rozvahy lidí,
Osud se objeví vždy mocnějším naděje vší.
Osud přivedl nazmar též Tímokla Asópichova,
dříve než vykonal činy důstojné velikosti vloh.
O hrách Dia Krále a v závodech Hérakleových
tříkráte zvítěziv koněm, oslavil rodný svůj dům.
Polykleitos vytvořil“*

Nejspíše původní thébské hry, jejichž bohem byl Hérakles.

Další hry

- **Athény** (Boédromie)
- **Marathón** (Hérakleie)
- **Argos** (Hérakleie, Héraie, Hékatombaie, Sthénie)
- **Megara** (Pýthae, Alkathoe, Dioklee)
- **Eleusína** (hry k poctění Démétér)
- **Sikyón** (hry Pýthia)
- **Samos** (Hérakleie)
- **Rhodos** (Tlépolemia, Halieia)
- **Délos** (Délie, Apollónie)
- **Lesbos** (Dionýsie, Apollónie)
- **Naxu** (Apollónie)
- **Chios** (Apollónie)
- **Pergamon** (Hallótie Níkéforie)
- **Kleitoros** (Koriasie, Koreie)

- **Kou** (Pýthie)
- **Teu** (Antesthésie)
- **Arkádie** (Lykaie)
- **Epidaurus** (Asklépieie)
- **Orópos** v Boiótii (Minyeie, Amfiaraie)
- **Dodóna** (Naie)
- **Thespie** (Erótidie)
- **Tegea** (Aleaie)
- **Korint** (Eukleie, Hellótie)
- **Plataje** (Eleuterie)
- **Lebadeia** v Boiótii (Basileie, Trofónie)
- **Aigína** (Delfínie, Aiakie, Hérae, Hydroforie)
- **Peiraeius** v Athénách (Dionýsie)
- **Sparta** (pro dívky Dionýsie, dále Karneie, Leonidaie, Úranie)
- **Eleusína** (Dionýsie)
- **Salamína** (Aianteie)

- **Pelléna** (Díie, Héramaie, Theoxenie)
- **Tanagra** (Hermie)
- **Koroneia** (Pamboiótie, všeboiótské hry)
- **Euboia** (Artemisie, Basileie, Geraistie)
- **Thésalie** (Prótesilaie, Eleutherie)
- **Amykly** (Hyakinthie)
- **Milétos** (Didymeie)
- **Byzantion** (Bosporeie)
- **Kydonia** na Krétě (Hesmaie)
- **Dafné** v Antiochii (Dafnéie)
- hry v **Lúsách, Efesu, Smyrně, Puteole, Makedonii, Kyréně, Sicílii** aj.
- **Svaz iónských měst** pořádal Panjónie a Triopie
- hry zakl. i **Alexandr Veliký** a **diadochové**: Démétrie, Eumenie, Alexandreie, Ptolemaie, Seleukeie, Filataireie, Attaleie, ...